

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *Mellannorrland i centrum: språkliga och historiska studier tillägnade professor Eva Nyman*.

Citation for the original published chapter:

Andersson, D. (2017)

Ortnamnens funktioner i flerspråkiga områden.

In: Lars-Erik Edlund & Elzbieta Strzelecka (ed.), *Mellannorrland i centrum: språkliga och historiska studier tillägnade professor Eva Nyman* (pp. 131-142). Umeå: Kungl. Skytteanska

Samfundet

Nordsvenska

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-131160>

Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 77
Nordsvenska 26

Mellannorrland i centrum

Språkliga och historiska studier
tillägnade professor Eva Nyman

Redigerade av Lars-Erik Edlund & Elżbieta Strzelecka
under medverkan av Thorsten Andersson

Umeå 2017

Ingår i Kungl. Skytteanska Samfundet Handlingar som nr 77
och i Nordsvenska som nr 26

© 2017 Kungl. Skytteanska Samfundet, Institutionen för
språkstudier, Umeå universitet, och respektive författare

ISBN 978-91-86438-58-6

ISSN 0560-2416 (Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar)

ISSN 0282-7182 (Nordsvenska)

Omslagsbilden visar ett förgyllt spänne från mellersta vikingatiden,
funnet på Andersön (Jämtlands läns museum 28056).

Foto: Bengt Nordqvist, Jamtli, Östersund.

Design och layout: Ord & Co i Umeå AB

Tryck: Arkitektkopia, Umeå

Umeå 2017, Sverige

Daniel Andersson

Ortnamnens funktioner i flerspråkiga områden

Inledning

År 2009 målade någon över det sydsamiska namnet *Gäjka* på samtliga fyra skyltar vid infarterna till byn vars svenska namn är *Dikanäs*; skyltarna var nya eftersom föregångarna stulits ett år tidigare (»Samiska vägskyltar förstörda» 2009). År 2011 täcktes det sydsamiska *Sjeltie* över med tejp på skyltarna på väg 90 och väg 92 medan det svenska *Åsele* lämnades orört (»Samiska ortsnamn överklustrade» 2011). Detta är bara två av många fall av vandalisering av skyltar med samiska ortnamn i Sverige (se Daniel Andersson 2016 s. 145 för fler exempel).¹

Efter att ha läst om dessa händelser började jag fundera över dels hur nedslående och skrämmande det måste kännas att se ortnamnsskyltar på ens eget språk utsättas för detta, dels vad motivet kunde vara till så extrema handlingar. Frågan växte till en generell frågeställning om ortnamns betydelser och funktioner i flerspråkiga områden, och detta tema kom även att bli centralt för ett nu pågående forskningsprojekt där just synliggörande av samiska ortnamn står i fokus.²

I denna artikel sammanfattas forskning från några olika men närliggande forskningsområden, där empiri hämtas från olika delar av världen, i syfte att säga något generellt om vad ortnamnen i flerspråkiga miljöer

¹ Ett ökat skyltande med samiska ortnamn i Sverige har följt på ny lagstiftning som stärker de officiella minoritetsspråkens ställning, bland annat den paragraf om ortnamn som år 2000 inkluderades i kulturmiljölagen (1988:950). Annan relevant lagstiftning är lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt språklag (2009:600). För en översikt se Edlund under utg., äv. Swedell 2008.

² Projektet leds av Lars-Erik Edlund, har titeln »Naming and Narrating Places: Empowering Sami Traditions and Identities through Popular Place-Making Processes» och finansieras av Forskningsrådet Formas (254–2132–186).

betyder, vad de har för funktioner, med särskilt fokus på synliggörande av minoritetsspråkiga ortnamn. Denna artikel tillåter inte någon fullständig forskningsöversikt utan innehåller ett strategiskt urval av studier.

Avslutningsvis föreslås en modell som bygger på att ortnamn bygger upp relationer mellan människor och platser och mellan människor på platser och att detta bidrar till skapandet av plats. Modellen skiljer ut tre delar av detta platskapande: narrativ historia, nuläget och vision om framtiden.

Mer än individualisering av platser

Fokus inom ortnamnsforskningen har länge legat på etymologin eller som Christensen & Kousgård Sørensen (1972 s. 28) uttrycker det: »Stednavneforskningens opgave er primært at tolke stednavne, d.v.s. forstå de sproglige størrelser de indeholder.» Inom denna onomastik blir ortnamnens ibland kryptiska språkliga former till mysterier som genom skickligt detektivarbete kan lösas, och ortnamnens funktioner ägnas sällan särskilt stort utrymme. Inom denna forskningsinriktning lyfts den identifierande funktionen fram som mest grundläggande, dvs. att ortnamn individualiserar en del av världen och gör det möjligt att hänvisa till och prata om denna del som en unik plats, skild från alla andra platser.

Thorsten Andersson (1994) beskriver denna identifierande funktion som ortnamnens »huvudsyfte» och sorterar in den under kategorin »kognitivt kommunikationsmedel», en av fyra kategorier han använder för att sammanfatta ortnamnens funktioner. De övriga tre är »emotivt kommunikationsmedel», »ideologiskt kommunikationsmedel» och »skapare av social samhörighet» (se äv. Nyström 2013 s. 22 ff.).

Vad gäller de emotiva funktionerna lyfter Thorsten Andersson (1994 s. 9) fram Ortsbinamn, som kan förmedla känslöstämningar, med exempel som *Auschwitz* som öknamn på en svensk byggarbetsplats, och – enligt Andersson mer ovanligt – positivt laddade namn som *Lilla Paris*, använt om olika svenska städer.

I karakteriseringen av ortnamn som ideologiska kommunikationsmedel, lyfter Andersson fram sockennamnet *Kristberg* och det senare parknamnet *Martin Luther Kings plan*, som exempel där man genom namngivning på ett eller annat sätt lyfter fram en viss ideologi (s. 9 f.). Andersson kontrasterar även diktaturstaters indoktrinerande namngivning – präglad av statens politiska ideologi – mot den kulturbevarande namngivning – med kulturarvet som ideologi – som Andersson menar återfinns i exempelvis Sverige (s. 10).

Vad gäller ortnamnens funktioner för skapandet av social samhörighet menar Thorsten Andersson att detta blir särskilt synligt i två- eller flerspråkiga områden samt inom mindre grupper (familjer, par, arbetslag), där

helt egna bestånd av namn kan utvecklas; vidare betonar han ortnamnens betydelse för hemkänsla och trygghetskänsla (s. 10 f.).

Denna schematisering av ortnamns funktioner visar upp ett traditionellt fokus på namnens språkliga former, och namngivningstillfället. Konventioner kring och variation i det synkrona bruket av ortnamn, och vad detta kan berätta om ortnamns funktioner, tas endast upp i den sistnämnda kategorin »skapandet av social samhörighet», och har inte inom traditionell ortnamnsforskning varit prioriterat. Knutet till detta hör också den kritik som traditionell ortnamnsforskning utsatts för, som går ut på att man inte i tillräcklig utsträckning inkluderat politisk analys och maktaspekter (Vuolteenaho & Berg 2009).

Under senare år har dock just de av Thorsten Andersson nämnda flerspråkiga områdena studerats med kritisk utgångspunkt, en utveckling som vissa beskriver som en *critical turn* inom ortnamnsforskningen (Puzey & Kostanski 2016 s. xv). Genom ett ökat fokus på ortnamnens och benämningens och inte minst ortnamnsbrukets sociala, ideologiska och emotiva aspekter har man bidragit till kunskapen om ortnamnens funktioner. Något av detta diskuteras i följande avsnitt.

Språkliga landskap

Studiet av »språkliga landskap» är en relativt ny forskningsinriktning där all skriven text som är synlig på offentliga platser utgör studieobjektet. Begreppet introduceras i en artikel från 1997 (s. 25) av Landry & Bourhis, och definieras på följande sätt:

The language of public road signs, advertising billboards, street names, place names, commercial shop signs, and public signs on government buildings combines to form the linguistic landscape of a given territory, region, or urban agglomeration.

Denna definition har senare kompletterats med språk på olika digitala skyltar och liknande som är vanliga i dagens språkliga landskap (Gorter 2013 s. 191), och omfattar vanligtvis ett bredare empiriskt angreppssätt än ortnamnsforskningen. Skillnaderna till trots förs inom denna inriktning intressanta diskussioner av betydelse för de perspektiv som jag avser att belysa här.

Såväl Landry & Bourhis (1997 s. 25–29) som senare forskning (t.ex. Cenoz & Gorter 2006) lyfter fram två typer av grundläggande funktioner hos det språkliga landskapet: informationsfunktion och symbolisk funktion. Vad gäller den förstnämnda så berättar det språkliga landskapet något om den språkliga situationen på en viss plats, exempelvis vilket eller vilka språk

som är i bruk, och även något om relationen mellan språken; ett dominerande språk förekommer kanske på fler skyltar eller ges större grafiskt utrymme etc.

När det gäller de symboliska funktionerna menar Landry & Bourhis (1997 s. 27 f.) att närvaro eller frånvaro av ens eget språk i det språkliga landskapet på en flerspråkig plats påverkar hur man upplever sig själv som del av en viss grupp på denna plats; närvaro av ett visst språk antyder att en grupp har viss betydelse på platsen, medan frånvaro antyder motsatsen. De använder begreppet etnolingvistisk vitalitet (*ethnolinguistic vitality*) och menar bland annat att det språkliga landskapet kan bidra till att upprätthålla och skydda en grupps språk och identitet (jfr kategorin »skapare av social samhörighet» ovan).

Dessa symboliska funktioner är ofta emotivt laddade, och Landry & Bourhis (1997 s. 28) menar att frånvaro av en grupps språk i det språkliga landskapet kan leda till aktivism, där exempelvis graffiti används för att stryka över och lägga till sitt eget språk.

De menar vidare att informationsfunktioner och symboliska funktioner kan påverka hur språkbrukarna värderar och använder sitt eget språk – den sociolingvistiska kontexten – något de beskriver som en »carryover effect» (Landry & Bourhis 1997 s. 29; se äv. Gorter 2013 s. 202). En sådan påverkan skulle exempelvis vara viktig att ta hänsyn till i en diskussion av språklig revitalisering.

Inom forskningen om språkliga landskap ligger fokus oftast på urbana miljöer, och man har exempelvis gjort komparativa studier av olika flerspråkiga miljöer utifrån de språkliga landskapen på shoppinggator (Cenoz & Gorter 2006) och i städer i Israel och östra Jerusalem (Ben-Rafael et al. 2006). Helander (2015) och Salo (2012) är två exempel på studier av språkliga landskap i samiska områden. Helander fokuserar särskilt på ortnamnen i det språkliga landskapet, i likhet med Puzey's studier av ortnamnsskyltning i Norge, Skottland och Italien (Puzey 2007, 2009, 2010). Utan att utveckla sina tankar vidare menar Puzey (2009 s. 825; se äv. 2007 s. 15) att det är möjligt att i diskussionen av det språkliga landskapets symboliska funktioner också inkludera platsidentitet och platsanknytning (*place attachment*), och detta är en tematik som kommer att diskuteras i följande avsnitt.

Toponymisk identitet

En värdefull studie inom den kritiska ortnamnsforskningen utgår ifrån ett projekt som inleddes 1989, där koloniala namn på och i nationalparken Grampians/Gariwerd i delstaten Victoria i Australien skulle ersättas med äldre urfolksnamn. Laura Kostanski (2009; 2014; 2016) analyserar en mängd

olika material som insamlats direkt efter att namnbytena hade föreslagits, bl.a. nyhetstexter, ledare, brev till tidningar och enkätsvar från olika inblandade aktörer, och det gjordes även uppföljande intervjuer år 2006. Kostanski undersöker huruvida idén om platsidentitet, ett tema som belysts tidigare inom forskningen, kan kopplas samman med och förklara känslomässiga kopplingar till ortnamn.³ Målet för detta är för Kostanski att om möjligt föreslå ett slags toponymisk identitet (Kostanski 2014 s. 277 f.). Ett av Kostanskis resultat är också att både personlig identitet och kollektiv identitet kan knytas till ortnamn på ett liknande sätt som de kan knytas till platser (s. 287).

Kostanski (2014) utgår alltså ifrån begreppet *platsidentitet*, kortfattat definierat som 'känslomässig anknytning till plats', och frågar om det existerar en motsvarande toponymisk identitet. Hennes diskussion centreras kring fyra teman, nämligen historia/minne (*history/memory*), samhällelig gemenskap (*community*), känslor (*emotions*) och handlingar/händelser (*action/events*). Dessa teman överlappar delvis varandra, men bidrar alla till att belysa olika aspekter av vad ortnamn kan ha för betydelser och funktioner i flerspråkiga och postkoloniala sammanhang.

Det syns exempelvis tydligt i Kostanskis insamlade material att historia/minne utgör en viktig aspekt av, eller funktion hos, ortnamn. Kostanski fann att människor skapar länkar mellan ortnamn och platsens historia: exempelvis protesterade vissa av rösterna i materialet mot den planerade ändringen av ortnamnen, och menade att utbyta namn skulle radera ut en högt värderad (kolonial) historia (ibid. s. 280). Andra röster menade att de »nya» namnen snarare skulle kunna återskapa en förlorad historia och ett kulturarv (s. 281).

En viktig del av ens identitet är den samhälleliga gemenskap man ingår i, och Kostanski (2014 s. 282 ff.) fann att också detta är en del av toponymisk identitet. Exempelvis menar meddelaren Louise att urfolken, efter namnändringarna, också kommer att känna sig mer som en del av landet Australien igen. Motståndarna till namnändringarna, däremot, gav uttryck för en syn på den samhälleliga gemenskapen som exkluderade urfolken (Kostanski 2014 s. 283). En av Kostanskis meddelare är Doug, och han motsätter sig de nya namnen och hävdar att det är majoritetssamhället som betalar skatt och därmed sköter om nationalparken i fråga. Om honom skriver Kostanski (s. 283): »For Doug, the non-Indigenous names are a part of his identity, and the connection has been made to this identity through his understandings of the community around him». Skillnaden mellan föregående tema, historia/minne, är att denna

³ Kostanski ser platsidentitet som en del av platsanknytning, som i sin tur är en del av konceptet känsla för plats (se om detta Kostanski 2015 s. 277 f.).

tematik fångar in den synkrona förståelsen av vad som är »normalt» på en plats och i ett samhälle, och vilka som räknas som »de andra». De två röster ur Kostanskis material som jag lyfter fram här pekar dessutom på två olika funktioner hos ortnamnen vad gäller den samhällsliga gemenskapen. Den första funktionen är performativ, och motsvaras av den symboliska funktionen inom forskningen om språkliga landskap. Denna uttrycks av meddelaren Louise som föreställer sig att namnen kan påverka samhället, i detta fall genom att knyta en grupp människor närmare den nationella gemenskapen. Den andra funktionen återfinns också den hos forskningen om språkliga landskap och är rent informativ. Här representeras denna av meddelaren Doug som önskar att ortnamnen ska spegla det sätt på vilket samhället, så som han upplever det, ser ut.

Emotioner är en viktig del av människors relation till platser. Kostanski tolkar en viss typ av reaktioner och uttryck i sitt material som ett resultat av att en känsla av ägande och makt antingen hotas eller främjas genom namnbytena. För dem som hade makt före förändringen följde negativa emotionella reaktioner, och för dem som saknade makt var de emotionella reaktionerna positiva (Kostanski 2014 s. 286). Urfolkens namn – vilket diskuterats tidigare – tycks ha möjligheten att (åter)skapa en historia på platsen, samt att signalera att urfolken är en naturlig del idag av platsen och i samhället. De starka emotionella reaktioner som Kostanski fann i sitt material får henne att konstatera att emotioner också är en viktig del av toponymisk identitet.

Slutligen konstaterar Kostanski (2014 s. 287) att också händelser/handlingar, är en del av toponymisk identitet: Ortnamnen fungerar som mnemotekniska redskap för kollektiva identiteter, genom att de, likt vissa monument eller byggnader, påminner om händelser och handlingar av betydelse för det kollektiva minnet.

Kostanskis studie bygger på gedigen empirisk grund, vilket tyvärr gör den ovanlig som studie av ortnamnens olika funktioner, och den visar tydligt att ortnamnens funktioner är många och att de samverkar på komplicerade sätt.

Ortnamnens funktioner – för vem?

När det gäller frågan om ortnamns funktioner så är den oupplösligt förenad med frågan om funktioner för vem? Diskussionen här har hittills hållit sig förhållandevis nära individen och den etnolingvistiska gruppen, och ett centralt begrepp har varit identitet: Kostanski beskriver ett slags toponymisk identitet, och Landry & Bourhis (1997) knyter det språkliga landskapet – inklusive ortnamnen – till etnolingvistisk vitalitet, dvs. en gruppns möjlig-

heter att upprätthålla ett eget språk och en egen identitet. Och här spelar alltså ortnamnen – och särskilt synliggörande, offentliggörande och därmed förknippat erkännande av ortnamnen – en viktig roll.⁴

Frågan om ortnamnens identitetsfunktioner är även viktig i studier av historiska sammanhang, vilket Pedersen (2010) visar i sin diskussion av bland annat det muntliga ortnamnsbruket under språkbytet från samiska till norska i Kaldfjord i Nordnorge. Exempelvis frågar sig Pedersen om den nya namngivning som genomfördes i Kaldfjord, som baserades på semantisk överföring, borttagning av namn och införandet av nya norska namn, kan ses som en identitetshandling, där det samiska – som på grund av en förnorskningsprocess blivit stigmatiserat – fick ge vika för en ny norsk identitet (s. 82).

Ortnamnen har dock också betydelse på mer övergripande samhällliga nivåer, ev. korresponderande med Thorsten Anderssons (1994) ideologiska kategori (som behandlats ovan). Puzey (2016) diskuterar exempelvis benämning och namnbyttande som del av etablerande av hegemoni respektive som motstrategier mot hegemoni. Utifrån bland annat diskussionen om bokmål och nynorsk, särskilt striden om nationsnamnet *Norge* eller *Noreg*, samt Lega Nord-rörelsens användande av dialektala ortnamn för att skapa idén om en nordlig italiensk nation, Padania, menar Puzey (s. 167): »In many linguistic or cultural ‘wars of position,’ a key role is played by the politics of place names.»

I Puzeyns studie blir det tydligt att ortnamn används för att på ideologisk grund utmana rådande hegemonier. Det händer dock att endast detta utmanande ses som ideologiskt betingat, medan rådande förhållanden förblir omarkerade och »normala».

Detta sistnämnda belyses av Helander (2014) som visar hur en kolonial historia av toponymiskt nedtystande, där samiska namn systematiskt ersatts med norska, har skapat en föreställning av monokulturalitet, som i sin tur är en delförklaring till en bristfällig lokal implementering av övergripande minoritetsspråkiga lagar och policybestämmelser (Helander 2015; 2016; se även Pedersen 2016). En intressant skillnad visar sig även finnas gentemot en relativt sett problemfri implementering i Finland, som ju har längre erfarenhet av flerspråkig skyltning (Helander 2016). Det införande av samiska namn i Norge som Helander diskuterar blir mot en dominerande föreställning av platsens monokulturella historia ett hot mot »det normala» och uppfattas som ideologiskt betingat samtidigt som denna normalitets egna ideologi osynliggörs.

⁴ Gunnstein Akselberg (2010 s. 30) påpekar också att man inom socioonomastiken studerat identitet, men då mest fokuserat på personnamn, och att även andra namngrupper bör studeras.

En grupp som ofta förbises är lokalpolitiker och näringsidkare som använder ortnamn i ett slags varumärkesskapande, exempelvis för att profilera och exotifiera platser och därmed göra dem mer säljbara; dessa aktörer har dessutom ofta stora möjligheter att styra eller påverka relevanta processer, som exempelvis synliggörande av ortnamn på skyltar.

Ortnamn kan utgöra turistattraktioner på ett flertal olika sätt; det kan exempelvis handla om mycket långa namn, som sjönamnet *Chargoggagoggmanchauggagoggchaubunagungamaugg* i Massachusetts i USA,⁵ om namn vars språkliga form ger upphov till associationer på turistens språk, t.ex. norska *Hell* eller franska *Condom* eller namn som blivit kända genom populärkultur, exempelvis gatunamnet *Baker Street* i London (se Light 2014 för fler exempel). Sådana ortnamn uppstår ett symboliskt kapital, som olika aktörer kan försöka omvandla till ekonomiskt kapital (Light 2014 s. 147).

Synliggörande av minoritetsspråk i det språkliga landskapet, och här inkluderas ortnamnsskyltar, har potential att skapa autenticitet till en plats, vilket betyder mycket för kulturell turism (se Pietikäinen & Kelly-Holmes 2011); språket bidrar även till att exotifiera en plats (se Kallen 2009), vilket också är värdefullt ur ett turistperspektiv (Salo 2012 s. 243). Värt att nämna är också webbens och sociala mediers ökade betydelse för denna typ av toponymisk marknadsföring.

Intressant nog tycks även minoritetsspråk kunna få nya funktioner i och med användningen i turistsammanhang (se Mühlhäusler & Nash 2016; Salo 2012 ang. Sapmi). Detta är ett område som behöver utforskas närmare, särskilt i anslutning till språklig och kulturell revitalisering.

Det visade sig även i Kostanskis studie av konflikterna kring namnändringarna i nationalparken Grampians/Gariwerd (som presenteras ovan) att ett syfte med namnändringsprocessen, som initialt förespråkades av Steve Crabb, ansvarig för turism, var att skapa en konflikt kring namnen som skulle leda till mediauppmärksamhet och publicitet för området (Kostanski 2016 s. 101).

Då, nu och framtiden – en modell

I denna artikel har jag försökt föra samman några olika men närliggande forskningstraditioner i syfte att säga något generellt om vad ortnamnen i flerspråkiga miljöer betyder, vad de har för funktioner, med särskilt fokus på synliggörande av minoritetsspråkiga ortnamn. Inom forskningen om språkliga landskap är det synliggörandet av språk (där ortnamnen utgör en delmängd) som står i fokus, och man skiljer mellan informationsfunktio-

⁵ Namnet är ett av världens längsta ortnamn, ev. det tredje längsta (se Light 2014 s. 144) och hör till språket nipmuc som är ett indianspråk i alagonquian-familjen.

ner och symboliska funktioner. En viktig distinktion som görs inom denna forskning är det språkliga landskapets dubbla funktioner: dels synliggörs den sociolingvistiska kontexten, dels påverkas den; denna påverkan har inte minst betydelse för etnolingvistisk vitalitet.

Det står klart att just de symboliska funktionerna är av särskilt intresse för den fråga jag ställer upp här, och man kan se Kostanskis studier som ett försök att börja bena upp vad dessa inrymmer. Hon pekar ut flera viktiga områden där ortnamnen har betydelse för platsanknuten identitet på såväl individuell som kollektiv nivå; listan kan säkert göras längre och mer nyanserad, genom inkludering av resultat från studier av andra områden.

Utifrån den litteratur som här behandlats vill jag föreslå en enkel modell som kan tjäna som utgångspunkt i framtida diskussioner av ortnamnens funktioner i flerspråkiga miljöer. Modellen utgår ifrån att ortnamn såväl beskriver som skapar relationer mellan människor och platser samt mellan människor på platser. Detta i sin tur är en betydelsefull del av själva skapandet av platser.⁶ Modellen skiljer ut tre delar av detta platskapande: narrativ historia, nuläget och vision om framtiden.

Under narrativ historia ryms skapandet platsberättelser: Namnet informerar om, men bidrar också till att skapa, platsens historia, dess ursprung och viktiga milstolpar. I flerspråkiga – och flerkulturella – områden, särskilt sådana med en kolonial historia, kan det föreligga olika sådana berättelser, som exempelvis skiljer sig åt i avseende på när de tar sin början. Sådana berättelser kan givetvis också stå i konflikt med varandra.

Vidare, och i samspel med de diakrona funktionerna, berättar ortnamnen om – och aktivt påverkar – hur den synkrona situationen ser ut på platsen, nuläget. Det handlar här inte om en berättelse, utan om en beskrivning, men liksom platsens berättelser kan det finnas olika beskrivningar av den synkrona verkligheten som står i konflikt med varandra. Människor har olika uppfattningar om hur samhället de lever i ser ut, vilka grupper som urskiljer sig, och exempelvis hur maktrelationerna ser ut dem emellan. Man har då även olika syn på huruvida det toponymiska landskapet speglar detta på ett korrekt sätt.

Starkt knutet till den diakrona berättelsen och den synkrona beskrivningen, kan man föreställa sig att ortnamnen kan knytas till visioner om framtiden. Ett exempel på detta skulle kunna vara en vilja att synliggöra minoritetspråkiga ortnamn för att gynna en språklig revitalisering. Också här kan givetvis olika och motstridiga föreställningar om vad som utgör en gynnsam utveckling för en plats föreligga.

⁶ Ortnamnens betydelse för skapandet av plats har bl.a. betonats av Cresswell (2004 s. 7–10).

Litteraturgenomgången har visat att ortnamn i flerspråkiga områden är knutna till emotioner. De relationer som ortnamnen bidrar till att skapa mellan människor och platser och mellan människor på platser har konsekvenser för makt och inflytande, men de är också starkt knutna till individuell och kollektiv identitet. Därför blir den emotiva delen en självklar och i allt genomsyrande del av modellen.

När det gäller konflikter eller meningsskiljaktigheter knutna till ortnamn i flerspråkiga områden är det även tänkbart att dessa inte endast är grundade i olika uppfattningar om någon av de tre delarna i modellen utan också om sambandet mellan de olika delarna. Ett ortnamn kan exempelvis utgöra en viktig del av en persons eller grups diakrona narrativa förståelse av en plats, medan en annan individ eller grupp snarare ser namnet och de relationer, som det signalerar och bygger upp, som del av platsens framtid osv.

*

Jag inledde denna artikel med Åsele, i skuggan av de vandaliserade och stulna samiska skyltarna, och jag menar att det finns ett stort behov av fördjupad förståelse av ortnamnens funktioner utifrån just den komplexitet, dynamik och historia som finns i svenska Sápmi. Konflikter och meningsskiljaktigheter handlar inte bara om huruvida en skylt med ett samiskt namn ska stå på en viss plats eller inte, även om detta är en allvarlig och betydelsefull fråga som behöver förstås bättre. Det handlar exempelvis även om kartor (se t.ex. Mattisson 1993) och eller om vilket samiskt namn som ska användas på en viss plats (se Edlund under utg., äv. D. Andersson 2016). Dagens språkliga landskap har även en betydande digital sida, exempelvis genom olika karttjänster på webben, kommuners och företags webbsidor etc., och också här fyller ortnamnen de funktioner som har diskuterats i denna artikel. Majoritetsspråkiga namn i dessa sammanhang behöver också inkluderas i diskussionen då de på ett generellt plan rimligtvis fyller likartade funktioner som minoritetsspråkets namn. Vikt bör också fästas vid ytterligare språklig komplexitet på en plats som exempelvis förekomst av dialektala och andra lokala ortnamn.

Utvecklingen av teorier om ortnamnens funktioner i flerspråkiga områden har kommit en bit på väg, men behöver stöd i fler empiriska studier, från olika delar av världen. Ett högtintressant område är just Skandinavien och den pågående processen där minoritetsspråkiga ortnamn i allt högre grad synliggörs i det språkliga landskapet; genom att komplettera befintlig forskning om dessa områden med både ytterligare dokumentation av denna process och studier av olika aktörers bruk och hantering av ortnamnen kommer viktiga insikter och erfarenheter att nås, och dessa kommer att komplettera den internationella teoribildningen.

Källor och litteratur

- Akselberg, Gunnstein, 2010: Socioonomastikk – framlegg til avgrensning. I: Namn – en spegel av samhället förr och nu. Red. Staffan Nyström. Stockholm. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 41.) S. 15–35.
- Andersson, Daniel, 2016: Kontaktzon Lappland. Materiella, ideologiska och språkliga möten. I: Thule. Kungl. Skytteanska samfundets årsbok. Umeå. S. 137–153.
- Andersson, Thorsten, 1994: Ortnamnens existentiella villkor. I: Ortnamn värda att värda. Föredrag från Riksantikvarieämbetets symposium Ortnamnskultur. Stockholm 5–7 maj 1993. Red. av Göran Ulfsparré. Stockholm. S. 7–21.
- Ben-Rafael, Eliezer, Shohamy, Elana, Hasan Amara, Muhammad & Trumper-Hecht, Nira, 2006: Linguistic landscape as symbolic construction of the public space. The case of Israel. I: International journal of multilingualism 3. S. 7–30.
- Cenoz, Jasone & Gorter, Durk, 2006: Linguistic landscape and minority languages. I: International journal of multilingualism 3. S. 67–80.
- Christensen, Vibeke & Kousgård Sørensen, John, 1972: Stednavneforskning I. Afgrænsning. Terminologi. Metode. Datering. København.
- Cresswell, Tim, 2004: Place. A short introduction. Malden, MA.
- Edlund, Lars-Erik, under utg.: Ortnamn och identitetsprocesser. Diskussionen kring några samiska ortnamn i Västerbotten.
- Förordning om nationella minoriteter och minoritetsspråk. (SFS 2009:1299.) Ändrad t.o.m. Förordning om ändring i förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. (SFS 2014:1543.)
- Gorter, Durk, 2013: Linguistic landscapes in a multilingual world. I: Annual review of applied linguistics 33. S. 190–212.
- Helander, Kaisa Rautio, 2014: Sámi placenames, power relations and representation. I: Indigenous and minority place names: Australian and international perspectives. Eds. Ian D. Clark, Luise Hercus & Laura Kostanski. Canberra. S. 325–349.
- Helander, Kaisa Rautio, 2015: Sámi language toponymy in linguistic landscapes. The function of place names in language policy. I: Congressus duodecimus internationalis Fenno-Ugristarum, Oulu 2015. Plenary papers. Oulu. S. 111–130.
- Helander, Kaisa Rautio, 2016: The power of administration in the official recognition of indigenous place names in the Nordic countries. I: Names and meaning. People, places, perceptions and power. Eds. Guy Puzey & Laura Kostanski. Bristol–Buffalo–Toronto. (Multilingual matters 163.) S. 229–249.
- Kallen, Jeffrey, 2009: Tourism and representation in the Irish linguistic landscape. I: Linguistic landscape. Expanding the scenery. Eds. Elana Shohamy & Durk Gorter. Abingdon. S. 270–283.
- Kostanski, Laura, 2009: 'What's in a name?' Place and toponymic attachment, identity and dependence. A case study of the Grampians (Gariwerd) National Park name restoration process. Ballarat. <https://researchonline.federation.edu.au:8443/vital/access/manager/Repository/vital:2267>; hämtat den 26 augusti 2016.
- Kostanski, Laura, 2014: Duel-names: How toponyms (placenames) can represent hegemonic histories and alternative narratives. I: Indigenous and minority place names. Australian and international perspectives. Eds. Ian D. Clark, Luise Hercus & Laura Kostanski. Canberra. S. 273–292.
- Kostanski, Laura, 2016: The controversy of restoring indigenous names: Lessons learnt and strategies for success. I: Names and meaning. People, places, perceptions and power. Eds. Guy Puzey & Laura Kostanski. Bristol–Buffalo–Toronto. (Multilingual matters 163.) S. 83–105.
- Kulturmiljölag. (SFS 1988:950.) Ändrad t.o.m. Lag om ändring i kulturmiljölagen (1988:950). (SFS 2015:852.)
- Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. (SFS 2009:724.) Ändrad t.o.m. Lag om ändring i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. (SFS 2010:943.)

- Landry, Rodrigue & Bourhis, Richard Y., 1997: Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. An empirical study. I: *Journal of language and social psychology* 16. S. 23–49.
- Light, Duncan, 2014: Tourism and toponymy: Commodifying and consuming place-names. I: *Tourism geographies* 16. S. 141–156.
- Mattisson, Ann-Christin, 1993: Samiska ortnamn på fjällkartorna. Gävle. (LMV-Rapport 1993:19.)
- Mühlhäusler, Peter & Nash, Joshua, 2016: Signs of/on power, power on/of signs. Language-based tourism, linguistic landscapes and onomastics on Norfolk Island. I: *Names and meaning. People, places, perceptions and power. Bristol–Buffalo–Toronto. (Multilingual matters 163.)* S. 62–80.
- Nyström, Staffan, 2013: Ortnamnens funktioner. I: *Namn och namnforskning. Ett levande läromedel om ortnamn, personnamn och andra namn. Version 1. 2013-02-19.* <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:606610/FULLTEXT01.pdf>; hämtat den 26 augusti 2016.
- Pedersen, Aud-Kirsti, 2010: Stadnamn og identitet ved språkskifte. I: *Namn – en spegel av samhället förr och nu. Red. Staffan Nyström. Stockholm. (Ord och stil. Språkvårds-samfundets skrifter 41.)* S. 73–93.
- Pedersen, Aud-Kirsti, 2016: Is the official use of names in Norway determined by the Place-Names Act or by attitudes? I: *Names and meaning. People, places, perceptions and power. Eds. Guy Puzey & Laura Kostanski. Bristol–Buffalo–Toronto. (Multilingual matters 163.)* S. 213–228.
- Pietikäinen, Sari & Kelly-Holmes, Helen, 2011: The local political economy of languages in a Sámi tourism destination: Authenticity and mobility in the labelling of souvenirs. I: *Journal of sociolinguistics* 15. S. 323–346.
- Puzey, Guy, 2007: Planning the linguistic landscape: A comparative survey of the use of minority languages in the road signage of Norway, Scotland and Italy. Edinburgh. <https://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/2118/2007PuzeyGDissertationMSc.pdf?sequence=1&isAllowed=y>; hämtat den 26 augusti 2016.
- Puzey, Guy, 2009: Opportunity or threat? The role of minority toponyms in the linguistic landscape. I: *Names in multi-lingual, multi-cultural and multi-ethnic contact. Proceedings of the 23rd international congress of onomastic sciences August 12–22, 2008. Toronto.* S. 821–827.
- Puzey, Guy, 2016: Renaming as counter-hegemony: The cases of Noreg and Padania. I: *Names and meaning: People, places, perceptions and power. Eds. Guy Puzey & Laura Kostanski. Bristol–Buffalo–Toronto. (Multilingual matters 163.)* S. 165–183.
- Puzey, Guy & Kostanski, Laura, 2016: Trends in onomastics: An introduction. I: *Names and naming. People, places, perceptions and power. Eds. Guy Puzey & Laura Kostanski. Bristol–Buffalo–Toronto. (Multilingual matters 163.)* S. xiii–xxiv.
- Salo, Hanni, 2012: Using linguistic landscape to examine the visibility of Sámi languages in the North Calotte. I: *Minority languages in the linguistic landscape. Eds. Durk Gorter, Heiko F. Marten & Luk van Mensel. Basingstoke.* S. 243–259.
- »Samiska ortsnamn överklistrade« (SVT Nyheter. Västerbotten 31 augusti 2011). <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/samiska-ortsnamn-overklistrade>; hämtat den 31 maj 2016.
- »Samiska vägskyltar förstörda« (Sameradion & SVT Sápmi 11 mars 2009). <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=2690751>; hämtat den 31 maj 2016.
- SFS = Svensk författningssamling. Stockholm.
- Språklag. (SFS 2009:600.)
- Swedell, Ulla, 2008: Lájtávrrer eller Lájdávrrer? Nuläget inom samisk ortnamnsvård i Sverige. I: *Váimmus čiegan sániid – I hjärtat gömmer jag orden. Samiskt symposium till minne av Annika Jansson den 4–5 februari 2005. Utg. Lars-Gunnar Larsson & Torbjörn Söder. Uppsala. (Opuscula Uralica 9.)* S. 94–98.
- Vuolteenaho, Jani & Berg, Lawrence D., 2009: Towards critical toponymies. I: *Critical toponymies: The contested politics of place naming. Eds. Lawrence D. Berg & Jani Vuolteenaho. Farnham.* S. 1–18.